

(ΕΔΚΑ 2007/240)

Ο νόμιμος τόκος και ο τόκος υπερημερίας κάθε οφειλής του δημοσίου, κατά τη διάταξη του άρθρου 21 του κώδικα νόμων περί δικών του δημοσίου, που ορίζεται σε 6% ετησίως, αντίκειται στο σύνταγμα και την ΕΣΔΑ. Παραπέμπει στην Ολομέλεια.

Αριθμός 802/2007

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΣ

Σ.Α.Τ.Ε.

ΤΜΗΜΑ Α΄

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 5 Ιουνίου 2006, με την εξής σύνθεση: Γ. Ανεμογιάννης, Αντιπρόεδρος, Πρόεδρος του Α΄ Τμήματος, Δ. Μπριόλας, Δ. Μαρινάκης, Δ. Σκαλτσούνης, Σπ. Μαρκάτης, Σύμβουλοι, Χρ. Σιταρά, Στ. Κτιστάκη, Πάρεδροι. Γραμματέας η Ε. Κουμεντέρη, Γραμματέας του Α΄ Τμήματος.

Για να δικάσει την από 5 Ιουνίου 1994 αίτηση:

των : 1. χήρας, κατοίκου (οδός αριθ. ..), η οποία παρέστη με το δικηγόρο Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο (Α.Μ. 14995), που τον διόρισε με πληρεξούσιο, 2., κατοίκου (..... αριθ.), ο οποίος παρέστη αυτοπροσώπως ως δικηγόρος, 3., κατοίκου (..... αριθ.), η οποία παρέστη με τον ως άνω δικηγόρο Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο, που τον διόρισε στο ακροατήριο, 4. και 5., κατοίκων (..... αριθ.), οι οποίοι παρέστησαν με τον ως άνω δικηγόρο Ιωάννη Παπαρρηγόπουλο, που τον διόρισαν με πληρεξούσιο, κατά των : 1. και 2., και , οι οποίοι παρέστησαν με τον Παρ. Χρυσοστομίδα, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Με την αίτηση αυτή οι αναιρεσείοντες επιδιώκουν να αναιρεθεί η υπ] αριθ. 2411/1993 απόφαση του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών.

Η εκδίκαση άρχισε με την ανάγνωση της εκθέσεως του Εισηγητή, Συμβούλου Δ. Σκαλτσούνη.

Κατόπιν το δικαστήριο άκουσε τον δεύτερο αναιρεσείοντα ως δικηγόρο και ως πληρεξούσιο των λοιπών αναιρεσειόντων, ο οποίος ανέπτυξε και προφορικά τους προβαλλόμενους λόγους αναιρέσεως και ζήτησε να γίνει δεκτή η αίτηση και τον αντιπρόσωπο των Υπουργών, που ζήτησε την απόρριψή της.

Μετά τη δημόσια συνεδρίαση το δικαστήριο συνήλθε σε διάσκεψη σε αίθουσα του δικαστηρίου κ α ι

Α φ ο ύ μ ε λ έ τ η σ ε τ α σ χ ε τ ι κ ά έ γ γ ρ α φ α

Σ κ έ φ θ η κ ε κ α τ ά τ ο Ν ό μ ο

1. Επειδή, για την κρινόμενη αίτηση καταβλήθηκαν τα νόμιμα τέλη (7489514,

7489515/1994 διπλότυπα Δ.Ο.Υ. Δικαστικών Εισπράξεων Αθηνών) και το παράβολο (1456587, 1456588, 5473121/1994 έντυπα παραβόλου).

2. Επειδή, με την αίτηση αυτή ζητείται η αναίρεση της 2411/1993 απόφασης του Διοικητικού Εφετείου Αθηνών, κατά το μέρος που με αυτήν έγινε εν μέρει δεκτή έφεση των αναιρεσειόντων κατά της 858/1992 απόφασης του Διοικητικού Πρωτοδικείου Αθηνών και υποχρεώθηκε το Δημόσιο να καταβάλει νομιμοτόκως, προς

6% από την επίδοση σπ αυτό της αγωγής των αναιρεσειόντων, στη μεν πρώτη αναιρεσεύουσα ποσό 1.326.500 δραχμών, σε καθένα δε από τους λοιπούς αναιρεσειόντες ποσό 265.300 δραχμών, ως αποζημίωση, σύμφωνα με το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, για ζημία που υπέστησαν από την παράλειψη της Διοίκησης να συμμορφωθεί μέσα σε εύλογο χρόνο προς ακυρωτική απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας. Με την κρινόμενη αίτηση η αναιρεσιβαλλομένη απόφαση προσβάλλεται κατά τα εξής κεφάλαια: α) το κεφάλαιο με το οποίο κρίθηκε ότι οι αναιρεσειόντες δικαιούνται να λάβουν αποζημίωση προς 6% ετησίως από την επίδοση της αγωγής, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου (κ.δ. της 26-6/10-7-1944), όχι δε με μεγαλύτερο επιτόκιο, β) το κεφάλαιο με το οποίο κρίθηκε ότι την αμοιβή του πραγματογνώμονα για διενεργηθείσα πραγματογνωμοσύνη έπρεπε να καταβάλουν οι αναιρεσειόντες και γ) το κεφάλαιο με το οποίο κρίθηκε ότι τα δικαστικά έξοδα έπρεπε να συμψηφισθούν μεταξύ των διαδίκων.

Σ.Α.Τ.Ε.

3. Επειδή, με την 3651/2002 απόφαση του Τμήματος υπό πενταμελή σύνθεση η υπόθεση παραπέμφθηκε στην επταμελή σύνθεση του Τμήματος λόγω σπουδαιότητας (άρθρο 14 παρ. 5 π.δ. 18/1989 - Α' 8).

4. Επειδή, η κρινόμενη αίτηση ασκείται εμπροθέσμως και εν γένει παραδεκτώς.

5. Επειδή, με το άρθρο 4 παρ. 1 του Συντάγματος ορίζεται ότι: «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου» και με το άρθρο 20 παρ. 1 αυτού ορίζεται ότι: «Καθένας έχει δικαίωμα στην παροχή έννομης προστασίας από τα δικαστήρια και μπορεί να αναπτύξει σπ αυτά τις απόψεις του για τα δικαιώματα ή συμφέροντά του, όπως νόμος ορίζει». Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών η αρχή της ισότητας των διαδίκων, που συνιστά ειδική εκδήλωση της αρχής της ισότητας, επιβάλλει την ίση μεταχείριση αυτών από τους νόμους που προσδιορίζουν τους όρους και τις συνέπειες της άσκησης του δικαιώματος για την παροχή δικαστικής προστασίας. Επομένως, είναι ανίσχυρες διατάξεις νόμων με τις οποίες αναγνωρίζεται υπέρ ενός διαδίκου ευνοϊκή μεταχείριση όσον αφορά το ανωτέρω δικαίωμα, με αποτέλεσμα να τίθεται αυτός σε θέση πλεονεκτικότερη από τη θέση του άλλου διαδίκου (πρβ. Σ.τ.Ε. 2807/2002 Ολομ.).

6. Επειδή, εξ άλλου, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν.δ. 53/1974 (Α' 256), «Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δίκαιως, δημοσία και εντός λογικής προθεσμίας υπό ανεξαρτήτου και αμερολήπτου δικαστηρίου, νομίμως λειτουργούντος, το οποίον θα αποφασίση είτε επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως, είτε επί του βασίμου πάσης εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσεως. ». Όπως έχει κριθεί (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου [Ε.Δ.Δ.Α.] Πλατάκου κατά Ελλάδος, 11-1-2001, παρ. 47), η αρχή της ισότητας των όπλων συνιστά στοιχείο της ευρύτερης έννοιας της δίκαιης δίκης.

7. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου (κ.δ. της 26-6/10-7-1944, Α' 139), το οποίο διατηρήθηκε σε ισχύ με το άρθρο 109 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα (π.δ. 456/1984 - Α' 164), «Ο νόμιμος και ο της υπερημερίας τόκος πάσης του Δημοσίου οφειλής, ορίζεται εις 6% ετησίως, πλην εάν άλλως ωρίσθη δια συμβάσεως ή ειδικού νόμου. Ο ειρημένος τόκος άρχεται από της επιδόσεως της αγωγής».

Σ.Α.Τ.Ε.

8. Επειδή, το ποσοστό του επιτοκίου υπερημερίας και του νόμιμου επιτοκίου, που ίσχυε για τις οφειλές του Δημοσίου από τις 28-9-1989, οπότε οι αναιρεσιόντες επέδωσαν την αγωγή τους στο Δημόσιο, μέχρι την άσκηση της κρινόμενης αίτησης (6-6-1994), αλλά και μέχρι τη συζήτησή της στο Τμήμα υπό πενταμελή σύνθεση (14-1-2002) και, ακολούθως, υπό επταμελή σύνθεση (5-6-2006) ανερχόταν, σύμφωνα με τη διάταξη που έχει παρατεθεί στην προηγούμενη σκέψη, σε 6%. Καθ' όλο όμως το διάστημα τούτο το ποσοστό του γενικώς ισχύοντος επιτοκίου υπερημερίας και του νόμιμου επιτοκίου ήταν σημαντικά υψηλότερο από το πιο πάνω ποσοστό. Ενδεικτικά, το επιτόκιο τούτο ανερχόταν σε 25% στις 28-9-1989 (145/1979 Π.Υ.Σ. - Α' 233, 193/1979 Π.Υ.Σ. - Α' 287, 120/1990 Π.Υ.Σ. - Α' 143), σε 37% στις 6-6-1994 (2304/1994 Πράξη Διοικητού Τραπέζης της Α' 80), ενώ στις 14-1-2002 ανερχόταν σε 11,25% (αρ. 3 παρ. 2 ν. 2842/2000) και στις 5-6-2006 σε 10,50% (αρ. 3 παρ. 2 ν. 2842/2000). Κατά συνέπεια, υφίσταται εν προκειμένω, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στην πέμπτη σκέψη, παράβαση των διατάξεων των άρθρων 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος. Υφίσταται επίσης, σύμφωνα με τα εκτεθέντα στην έκτη σκέψη, παράβαση της υπερνομοθετικής ισχύος διάταξης του άρθρου 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δεδομένου ότι δεν προκύπτει ότι υφίσταται κάποιος λόγος δημόσιου συμφέροντος που να καθιστά ανεκτή τη διαφοροποίηση αυτή, ούτε το Δημόσιο επικαλείται, άλλωστε, την ύπαρξη τέτοιου λόγου (πρβ. Ε.Δ.Δ.Α. Λάρκος κατά Κύπρου, 18-2-1999, παρ. 31).

9. Επειδή περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ίδιας Σύμβασης, «Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίας ωφελείας και υπό τους προβλεπομένους υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου όρους. ». Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι επί προσβολής του δικαιώματος σεβασμού της ιδιοκτησίας πρέπει να διατηρείται δίκαιη ισορροπία μεταξύ των απαιτήσεων του γενικού συμφέροντος της κοινωνίας και της επιταγής για προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ιδιωτών. Προκειμένου να κριθεί αν το επίδικο μέτρο σέβεται την επιθυμητή δίκαιη ισορροπία και ιδίως αν δεν δημιουργεί στον προσφεύγοντα δυσανάλογο βάρος, πρέπει να ληφθεί υπόψη ο τρόπος αποζημίωσης που προβλέπεται από την εσωτερική νομοθεσία. Για το σκοπό αυτό, χωρίς την καταβολή αποζημίωσης που να βρίσκεται σε εύλογη αναλογία με την αξία της περιουσίας, η στέρηση της ιδιοκτησίας συνιστά συνήθως υπερβολική προσβολή, που δεν μπορεί να δικαιολογηθεί εν όψει του άρθρου 1 του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου (Ε.Δ.Δ.Α. κατά Ελλάδος, παρ. 55, κατά Ελλάδος, 25-3-1999, παρ. 48, κατά Ελλάδος, 19-9-2002, παρ. 45). Η διάταξη αυτή δεν εγγυάται, παρά ταύτα, σε όλες τις περιπτώσεις, το δικαίωμα σε πλήρη αποζημίωση, διότι η ύπαρξη δημόσιας ωφέλειας μπορεί να επιτρέψει αποζημίωση μικρότερη της πλήρους (Ε.Δ.Δ.Α. κατά Ελλάδος, 9-12-1994, παρ. 71, κατά Ελλάδος, ενθ. αν., κατά Ελλάδος, ενθ. αν.). Εξ άλλου, αντίκειται στην ανωτέρω διάταξη του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου η καθυστερημένη κατά 17 ή 16 μήνες καταβολή αποζημίωσης στο δικαιούχο με επιτόκιο 30%, ενώ ο πληθωρισμός

στην Τουρκία έτρεχε με ποσοστό 70% ή 67% (Ε.Δ.Δ.Α. κατά Τουρκίας, 9-7-1997, παρ. 24-31, Ε.Δ.Δ.Α. κ.λπ. κατά Τουρκίας, 30-1-2001, παρ. 29-34, κατά Τουρκίας, 28-3-2002, παρ. 46-56), όπως επίσης και η καθυστέρηση στην εκτέλεση μιας δικαστικής απόφασης, με την οποία επιδικάστηκε χρηματικό ποσό στον αιτούντα, κατά τη διάρκεια μιας χρονικής περιόδου μεγάλου πληθωρισμού και υποτίμησης του εθνικού νομίσματος (Ε.Δ.Δ.Α. κατά Βουλγαρίας, 22-4-2004, παρ. 34-40).

Σ.Α.Τ.Ε.

Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 1 του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου της Σύμβασης, η πληρωμή τόκων είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με την υποχρέωση του Κράτους να καλύψει τη διαφορά μεταξύ του οφειλόμενου ποσού και εκείνου που τελικά λαμβάνει καθυστερημένα ο ενδιαφερόμενος (Ε.Δ.Δ.Α. ...-..... κατά Ελλάδος, 9-3-2006, παρ. 29).

10. Επειδή, ο μέσος ετήσιος δείκτης τιμών καταναλωτή σε σημαντικό τμήμα του κρίσιμου εν προκειμένω χρονικού διαστήματος μεταβαλλόταν, κατά τα κοινώς γνωστά, σε ποσοστό μεγαλύτερο του προαναφερθέντος ποσοστού 6%, εξικνούμενος μέχρι και σε ποσοστό 20,4% (το έτος 1990). Κατά συνέπεια, υφίσταται εν προκειμένω παράβαση της πιο πάνω υπερνομοθετικής ισχύος διάταξης του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δεδομένου ότι δεν προκύπτει ότι υφίσταται κάποιος λόγος δημόσιας ωφέλειας που να καθιστά ανεκτή τη διαφοροποίηση αυτή, ούτε το Δημόσιο επικαλείται, άλλωστε, την ύπαρξη τέτοιου λόγου (πρβ. Ε.Δ.Δ.Α. Λάρκος κατά Κύπρου, ενθ. αν.).

11. Επειδή, εν προκειμένω, οι αναιρεσείοντες είχαν προβάλει σχετικό αίτημα με την αγωγή τους, το οποίο παραδεκτώς ανέπτυξαν με το επ[] αυτής υπόμνημα, επανέφεραν δε το αίτημα τούτο στην κατ[] έφεση δίκη. Το διοικητικό εφετείο με την αναιρεσιβαλλομένη απόφαση εξέτασε το αίτημα τούτο, δέχτηκε ότι η διάταξη του άρθρου 21 του Κώδικα Νόμων περί δικών του Δημοσίου δεν αντίκειται στο Σύνταγμα και απέρριψε το σχετικό λόγο έφεσης. Η κρίση όμως αυτή του διοικητικού εφετείου δεν είναι νόμιμη κατά τα εκτεθέντα στις προηγούμενες σκέψεις, αφού η τελευταία αυτή διάταξη αντίκειται στις διατάξεις των άρθρων 4 παρ. 1 και 20 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς και στις προαναφερθείσες υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του άρθρου 1 του Πρώτου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της Σύμβασης αυτής και, συνεπώς, δεν είναι εν προκειμένω εφαρμοστέα. Για το λόγο άρα τούτο που προβάλλεται βάσιμα, πρέπει η κρινόμενη αίτηση να γίνει δεκτή, κατά το μέρος τούτο και η προσβαλλόμενη απόφαση να αναιρεθεί κατά το ίδιο μέρος.

12. Επειδή, λόγω της σπουδαιότητας των ζητημάτων που εκτέθηκαν στις προηγούμενες σκέψεις, το Τμήμα κρίνει ότι πρέπει να παραπέμψει στην Ολομέλεια του Δικαστηρίου προς επίλυση τα ζητήματα αυτά και ορίζει εισηγητή το Σύμβουλο Δημήτριο Σκαλτσούνη για να αναπτύξει στην Ολομέλεια τη γνώμη του Τμήματος (άρθρο 14 παρ. 5 π.δ. 18/1989).

Διά ταύτα

Παραπέμπει στην Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας τα αναφερόμενα στο σκεπτικό ζητήματα και

Ορίζει εισηγητή το Σύμβουλο Δημήτριο Σκαλτσούνη.

Η διάσκεψη έγινε στην Αθήνα στις 28 Ιουνίου 2006 και στις 15 Μαρτίου 2007 και η απόφαση δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση της 19ης Μαρτίου 2007.

Ο Πρόεδρος του Α` Τμήματος

Η Γραμματέας του Α` Τμήματος

Σ.Α.Τ.Ε.

Γ. Ανεμογιάννης

Ε. Κουμεντέρη